

Leksands- lyftet

När Leksands centrum förnyas knyter stenen samman bebyggelsen från olika generationer och skapar en känsla av enhetlighet som överlever tiden. Den har också varit ett viktigt element för att öka tillgängligheten.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **TEMA ARKITEKTER & EMMABODA GRANIT**

◀ Gatstenen närmast husen är en mix av Flivik, Kulla och Grå Bohus.

NOMINERAD
TILL STENPRISET
2016!

Konstnären May Lindholms små skulpturer *Nystingar* återfinns på flera platser i centrum.

◀ Fontänen är tillverkad i av Brännhults-diabas.

”Personer som har ingått i gruppen har kunnat besöka vissa butiker för första gången, trots att de har levt ett helt liv i Leksand.”

Leksand är en av Sveriges mest klassiska turistorter och brukar beskrivas som Dalarnas hjärta. Staden ligger i en dynamisk småföretagarbygd med lång hantverkstradition.

Handeln har historiskt haft stor betydelse för trakten, vilket har präglat centrumbebyggelsen Norets framväxt. Men när det kommer till stadsplanering har de enskilda initiativen ofta överskuggat den större idén. Resultatet har blivit att det moderna Leksand är ett samhälle med ett centrum där tomma förortslika ytor kan vara granne med livliga och pittoreska affärsstråk.

När kommunen gjorde en större analys av Noret kom man fram till att handelsstråkets konkurrenskraft måste stärkas, inte minst för att kunna hävda sig gentemot nya stora handelsplatser.

– Centrum hade blivit ganska spretigt. En stor del av uppdraget har varit att skapa en sammanhängande kärna och inte minst göra handeln mer tillgänglig, utan att förlora den småstadskänsla som är typisk för Leksand, säger Erik Alm, landskapsarkitekt vid Tema i Uppsala,

som sedan ett par år tillbaka arbetar med centrumförnyelsen.

Arbetet sker i sju etapper och beräknas pågå fram till 2020. I sommar invigs den tredje etappen.

– Leksand är en kulturbbygd med levande traditioner. Befolkningen visar ett stort engagemang och har starka åsikter om vad som sker. Därför har det varit väldigt viktigt att tydligt förankra alla förändringar, säger Emelie Arnolds-son, landskapsarkitekt och uppdragsansvarig för Temas organisation.

Den första etappen fokuserade på barnfamiljerna och framtiden. Därför skapades temalekparken Riddarparken.

– Vi började medvetet med barnfamiljerna eftersom sådana här projekt handlar mycket om att bygga just förtroenden.

FÖRTROENDEFAKTORN återspeglas även i materialvalet. Kommunen har varit en beställare med höga krav, betonar hon.

– När det till exempel gäller valet av natursten har det aldrig varit något annat på tal än att det ska vara svensk natursten.

Gatstenen – en mix av Tossene Grå Bohus, Flivik och Kulla – har varit viktig för att skapa en sammanhållande känsla längs gatan och samtidigt lyfta fram de vackra byggnaderna. Erik Alm och Emelie Arnolds-son visar en före- och efterbild av affärsstråket längs Norsgatan. Betongytorna närmast husen har ersatts med smågatsten och i mittstråket är betongplattorna uppbländade med granitplattor på ett smakfullt sätt, som förstärker helhetsintrycket av natursten.

– Här har också gatunivån höjts med 20–25 centimeter i syfte att öka tillgängligheten till husen, säger Erik Alm.

ÖKAD TILLGÄNGLIGHET för rörelsehindrade och synskadade har varit en viktig del i arbetet. Därför har en referensgrupp med rörelsehindrade fått ge sin syn på hur ramper och liknande ska placeras.

– Det har lett till att personer som har ingått i gruppen kunnat besöka vissa butiker för första gången, trots att de levt ett helt liv i Leksand, säger Emelie Arnolds-son.

Ett nytt system för synskadade har

också testats. Leksand har, som en av de första kommunerna i landet, anlagt ett stråk av transpondrar som via en antenn på käppen och en app hjälper besökaren att hitta till en viss butik.

– På sikt ska appen även ge annan information, säger Erik Alm.

KOPPLINGEN TILL Leksands hantverks-tradition går som en röd tråd genom projektet. Den lokala konstnären May Lindholm har med sina små skulpturer *Nystringar* gett det så kallade Z-torget en personlig prägel. Ett par av nystringarna står på ett fundament av diabas och verkar vara mitt i ett samtal.

– Dessutom har vi i ett samarbete med Nola designat en unik soffa och karmstol, inspirerad av de klassiska trästolar som förknippas med Leksand sedan tidigt 1900-tal. De står fästade i stenen under sommarhalvåret, säger Erik Alm.

Ett schackspel på torget har uppdaterats med nya plattor där betongen ersatts med granit i skiftande ytbehandlingar.

– Schackspelet är en symbol som har varit viktig för Leksandsborna att bevara. Även om det inte spelas så mycket har schackspelet alltid varit en samlingspunkt där barnen kunnat leka med pjäserna.

I den kommande fjärde etappen får naturstenen en framträdande roll.

– Det blir mycket natursten i terrasseringsen som möter den som kommer till Leksand via Leksandsbron, den klassiska entrén och vyn över staden, säger Erik Alm. ■

▲ Nola har specialdesignat en unik soffa och karmstol i en stil som är typisk för Leksand.

▼ **Projekt:** Leksand centrumutveckling.

Beställare: Leksands kommun, stadsarkitekt Anna Ohgran.

Landskapsarkitekt: Tema Landskapsarkitekter, Emelie Aronsson.

Stenleverantör: Emmaboda Granit och Hallindens Granit.

”Allt talar för svensk natursten”

ANNA OGRAHN ÄR stadsarkitekt vid Leksands kommun. Hon berättar att den övergripande visionen är att utvecklingsplanen ska möta Leksands höga tillväxtambition. Kommunen ska växa med knappt 20 procent de kommande tio åren, från dagens drygt 15 000 invånare.

– Vi ska vara 18 000 invånare år 2025, då behöver vi också stärka centrumets betydelse och skapa en annan helhet än vad som tidigare varit fallet, säger hon.

Leksands centrumbebyggelse är ett riksintresse för kulturmiljövård, vilket också ställer höga krav på materialvalet. Nyckelordet är kvalitet.

– Miljö, utseende och kvalitet, allt talar för svensk natursten. Vi riskerar till exempel inte att få rostutfällningar och liknande problem som är relativt vanligt med importerad sten.

NÄR DET GÄLLER stenarbetena understryker Anna Ograhn vikten av att engagera sig redan på idéstadiet och löpande följa arbetet på plats. Som beställare ska du få vad du beställt.

– Även om det finns en standard när det till exempel gäller smågatsten, betyder det inte att man ska nöja sig med den. Du kan få fantastiskt fina ytor med smågatsten och du är noggrann med fogar och stenarnas jämnhet.

Det har också varit en del diskussioner längs arbetets gång, men i dag är hon en nöjd beställare.

– Natursten är otroligt uppskattat, inte minst knyter den samman bebyggelsen från olika generationer och skapar en känsla av enhetlighet som överlever tiden. Vi har även satsat mycket på tillgänglighet och då har stenen också haft en viktig roll.

Upphandlingarna inför den fjärde etappen pågår. Även den kommer att omfatta stora inslag av natursten.

– Vi bygger bland annat granittrappor vid den traditionella majstångsplatsen vid norra brofästet, som ska fungera som en ny mötesplats i Leksand. ■